

VREME

**DOSIJE:
SUDBINA
REFORMI**

31. maj 2001.

Cena 70 din, Crna Gora: 2.50 dem

Broj 543

**VREME ISTRAŽUJE:
AKCIJA "DUBINA 2"**

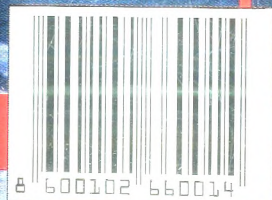
KAKO SU UKLANJANI

**TRAGOVI
ZLOČINA**

**GDE SU ZAVRŠILI
LEŠEVI IZ
HLADNJAČE**

**DA LI JE POSTOJALA
"DUBINA 1"**

PROVIDNA PRIVATIZACIJA: "DIJAMANT" ZRENJANIN

Horizont sveta

podataka ko je kome stradao, sada iz nekih psiholoških situacija. Ali, nažalost, svi su obilježeni. Pa tamo nemate kvadratnog metra koji šrapnel nije pogodio. Sve se to polako sređuje, date su velike pare. Ali kad se pokrene ta ljudska destrukcija, teško ju je zaustaviti. To pokazuje i ovo događanje oko Ferhadije. A činilo se da je sve gotovo i da je nastupio mir.

U Sarajevu ste izlagali posle rata, 1998. godine. Kako su vas primili? Da li kao nekog ko dolazi iz sredine odgovorne za njihovu tragediju?

Pa, ja nisam u pravom smislu Beograđanin, mada ovdje živim, četrdeset dvije godine sam tu. Njima je bilo drago da dođe neko iz Beograda a pogotovo neko ko je vezan za Bosnu ovako kao ja, obradovali su se, primili su me lijepo. Ljudi koji su proveli rat u Sarajevu na neki način su oštećeni. Čak i da je bilo tu nekih zamjerki ili... podozrenje je teška riječ, ja ih razumijem. Beograd je čitao dok je Sarajevo bombardovano. Nažalost. A oni su gledali u Beograd kao u spas, ali Beograd je okrenuo leđa izuzimajući mali broj ljudi koji je osuđivao rat. Ovdje je spakovan sav taj rat i rasturanje zemlje. Krojenje velike Srbije, pa velike Hrvatske, sve neke *velike*, a na kraju ispade sve manje i manje. I samo nesreću i zlo to donese... U Sarajevu me gledaju kao njihovog iz Beograda.

Da li vas isticanje nacionalnosti opterećuje?

Imao sam drastičnih slučajeva tokom ovih ratnih godina, ili podozrenja, i anonimnih prijetnji preko telefona. Dobro, ja sam se malo i sklonio od tog talasa, i od tih ljudi koje je nacionalizam opio, to su bolesni ljudi. Mene nacionalnost ne opterećuje. Ali da, opterećuje, zbog drugih. Moja nacionalnost je umjetnost, prije svega. A to što sam rođen u Bosni, pa negdje moram biti rođen. Spadam među one koji su vezani za to. I lijepo je to, svako i treba da gaji svoju nacionalnost, ali da ne trlja uši drugima i da svoju ističe i stavlja na prvo mjesto, a da o drugima govori u negativnom smislu. Nacionalnost je privatna stvar.

Ne skrećete pažnju na sebe, da li ste zadovoljni odnosom javnosti prema vašem radu?

Sebe predstavljam isključivo svojim radom, pa kako bude, a ne bradom, odjelom, ekscesima. Da li sam zadovoljan rezultatom? Teško je reći. Mogao bih da kažem da jesam. Javnost ni ne zna šta radim, mene nije bilo tolike godine. Ne znam kad ću izlagati, kad ću se usuditi, pokazaću, možda ubrzo. Zvali su me da izlažem, ali ne znam kad će to biti. Treba prvo mnogo toga da se sredi.

SONJA ČIRIĆ

Za kratko vreme objavljeno je više izbora iz hispanoameričke, američke, engleske, španske, francuske, nemačke, italijanske, meksičke, indijske, japanske, izraelske... književnosti. Kada bi se ovome dodali izbori naše književnosti, ili rubni projekti, pokazala bi se jedna od najboljih strana ovdašnje izdavačke kulture – to nije briga o bestsellerima, već staranje o širini uvida u svetsku literaturu

Antologije uglavnom ostaju nedovoljno zapažene a njihovim priređivačima, i prevodiocima, u ovoj sredini se, po pravilu, retko i škrtio zahvaljuje na ogromnom trudu i posvećenosti od kojih svi imaju više koristi nego oni sami. Jedna nevelika grupa ovakvih znalaca uz podršku pravih izdavača bodrila nas je u najtežem periodu kulturne izolacije svojim prevodima koji su sezali preko tvrdih granica nerazumevanja i predrasuda, šovinizma i ksenofobije, ali i belosvetske oholosti i imperijalnog diktata moći. Književnost je, ipak, od suza Homerovog Ahileja do savremenog oblikovanja scena smrti, recimo Džojsovog i Foknerovog bdenja ili Brohove i Beketovog gašenja svesti, od Odisijeve i Šeherezadine priče do pripovedačke samosvesti na kraju prošlog veka, najbolja slika stanja humanizma. Ko hoće da se suoči s epohalnim stanjem ljudske duše, uvek mu stoji na raspolaganju antropologija i istorija književne imaginacije.

Da se bolje shvati i društvena aktuelnost izdanja, podsetimo se kako je početkom pedesetih godina, u vreme kada se ideja stvaralačke slobode polako afirmiše u javnom životu, promena prvo bila vidna u prevodima savremene literature. Upravo se u prevodima od Kafke do Beketa i od Foknera do Sartra jedan drugačiji duh vremena, između apsurdna i egzistencijalizma, moćno objavljivao, tražeći da se sa savremenom civilizacijom uhvati korak.

SUSRET SA DRUGIM: Važna podrška tom civilizacijskom procesu bilo je objavljivanje antologija koje su na nevelikom prostoru predstavljale tajne neke daleke i u isto vreme bliske imaginacije – one su oduvek povlašćeno mesto susreta sa drugim i horizonta sveta. Posebno se dobro pamte izbori u Nolitovoj biblioteci "Orfej" koju je uređivao Zoran Mišić, jer je u njima sistematski istraživano polje modernog, od romantike i fantastike do moder-

nističkog apsurdna. U njima je u socijalizam prodirala ideja neobičnog i nestvarnog, tako važna da se naruši diktat materijalizma. I poslednja decenija pre jugoslovenskog sloma pokazuje kakvu simboličnu ulogu mogu imati knjige. Antologije svetske poezije i svetske pripovetke koje su u Prosveti priredili Raša Livada i David Albahari bile su novi kvalitet izdavačke i priređivačke kulture: predstavljale su pogled na čitav svet. Nažalost, od širine i kosmopolitizma sveta sa kojim su nas one upoznavale upravo smo se tada počeli oprastati.

Interes za svet i za ono što je novo pokazivalo je i otvaranje Koła Srpske književne zadruge za antologije hispanoameričke (priredio Branko Andić), američke (David Albahari) i engleske pripovetke (Gordana B. Todorović), a u maloj biblioteci prevedena je knjiga izabranih argentinskih priča koju je priredio Borges. SKZ je u biblioteci posvećenoj antologijama, ipak više okrenutoj našoj književnosti, nedavno objavio dragocen i po mnogo čemu jedinstven poduhvat Davida Albaharija, izbor jevrejske proze. Uzete iz različitih kulturnoistorijskih okruženja, jevrejske priče predstavljaju literaturu koja je u svom istorijskom rasejanju sama slika Drugog, one neuhvatljivosti koja je od pre-

INTERES ZA SVET I ZA ONO ŠTO JE NOVO: Antologije koje su objavili domaći izdavači

sudnog značaja za preoblikovanje savremenog sveta i sudbinu ideje humanizma u njemu.

Naslednik projekta koji je u Nolit afirmisao modernizam su novosadski Svetovi, zapravo interesovanje Jovana Zivlaka za postmodernizam. U Svetovima se iz godine u godinu pojavljuje izuzetan niz dela postmoderne teorije, i kritike postmodernizma, sa kojim bi se izdavački mogli meriti samo njihov izvor u pariskom Galileju ili uređivačka koncepcija austrijskog Pasagen Ferlaga. U biblioteci "Spektar", posvećenoj savremenoj književnosti, uz prevode odabranih savremenih pisaca objavljene su izvanredne antologije poezije i proze vezane za nacionalne literature – izbori španske i francuske (Radivoj Konstantinović), nemačke (Zlatko Krasni), italijanske (Jasmina Tešanović) proze, ili

nemačke (Zlatko Krasni), rumunske (Petru Krdi), engleske i američke poezije (Srba Mitrović) – i izbori koji predstavljaju književne pokrete poput dadaizma i ekspresionizma (Srđan Bogosavljević). Ovih dana Svetovi su ovome pridodali novo, bitno prošireno i ka postmodernizmu okrenuto izdanje Andićeve Antologije hispano-američke pripovetke, a isto tako i izbor iz vodeće književnosti ovoga izraza, Antologiju argentinske pripovetke (Ljiljana Popović-Andić i Branko Andić) koja u odnosu na Borgesov izbor ide važan korak dalje.

U biblioteci savremene proze koja predstavlja poznate i nove pisce, od Peroka i Eka do Ulbeka, Amonita, Velša i Kurejšija, objavio je beogradski Plato i antologiju savremene italijanske proze Staccato (Dušica Todorović-Lacava i Aleksandar Levi), koja predstavlja niz novih autora rođenih 50-ih i 60-ih godina. A Cepter, koji u svojoj biblioteci donosi nove prevode poznatih knjiga Ficdžeralda, Nabokova, Tomasa, Foulisa, objavio je prevod (Radmila Mečanin) knjige Viktora Jerofejeva Ruski cvetovi zla. Ovaj izbor savremene ruske proze od Šalamova i Gulaga do samog Jerofejeva i novog lika zla predstavlja krizu humanističkog optimizma na uzavreloj poetičkoj sceni ruske proze. Ruski cvetovi zla nastavljaju se na nekadašnje Flakerove izbore avangarde i antologiju alternativne ruske proze Dubravke Ugrešić Pljuska u ruci.

ŠIRINA: U meri u kojoj nas blizina ne spasava neznanja narasta značaj dva neobična izbora mađarske književnosti koja je načinio Sava Babić. Posle izbora mađarske erotske proze, u Dereti je objavljen i izbor iz mađarske književnosti "na biblijske teme" I čovek i žena i greh. Tematski izbori pružaju posebne mogućnosti i oni egzotičnost stiču mimo nacionalne i geografske pozicije književnosti koju predstavljaju. Takve vrline ima i izbor savremene ženske priče Bezglasni krik, u kojem su pripovedačice podglasane po kontinentima – za Prosvetu ga je priredila Nadežda Obradović, jedna od najvećih entuzijasta kod nas. Nadežda Obradović je autor i Fuge Africane, izbora južnoafričke priče, i Pod bademovim drvetom, izbora nigerijske priče, a ovih dana otisnula se u svome hvala vrednom trudu u nepoznate predele savremene priče Azije u knjizi Mesečina nad Poljem duhova.

To nas podseća da se u ovakvom pregledu antologija mora pomenuti veliki, premda i neujednačen, trud kruševačke Bagdale koja je uz predstavljanje velikih evropskih literatura nizala projekte kao što su antologije arapske, japanske, grčke, izraelske, litvanske... priče, ili poezije Sirijske, Šri Lanke, Venecuele, Angole, Irana, Kipra, Kube... Ta širina i raznovrsnost,

međutim, nije se izgubila, ona je sačuvana u odličnoj Kliovoj biblioteci "Gral" antologijama savremene meksičke priče (priredila Biljana Bukvić), frankofonske priče od Haitija do Madagaskara (Vesna Cakeljčić), kineske priče (Dragana Šutić-Kabota) i najnovijih izbora Savremena arapska priča, posthumnog izdanja antologije Jovana Kuzminca koji je izabrao niz izuzetnih pripovednih tekstova te, ponovo, Nadežde Obradović koja je, uz predgovor Salmana Ruždija, predstavila Savremenu indijsku priču pisanu na engleskom jeziku.

GOVOR I PAMĆENJE: Kada bi se ovome dodale mnogobrojne antologije i izbori naše književnosti, ili rubni projekti kao što su izbori krimi-priče kakve su priredili Svetislav Jovanov za Stubove kulture a Zorran Glušević prošle godine za Stilos, pokazala bi se jedna od najboljih strana ovdašnje izdavačke kulture, a to nije briga o bestsellerima, već staranje o širini uvida u svetsku literaturu. U tome se ni najmanje ne treba ustezati od prevodenja već napravljenih antologija i izbora, ili posebnih izdavačkih projekata, kakav je recimo Hotel Finbar, koji je "osmislio i priredio" Dermot Bolger, a za Klio "domislio" Raša Sekulović. U ovoj knjizi sedam irskih prozaista piše po jedno poglavlje "zajedničke povesti" o ljudskoj usamljenosti, smeštajući junake u sobe jednog hotela i puštajući ih da se susreću i mimoilaze na tom malom prostoru na kojem se u njihovim sudbinama razgolićuje priroda zapaadne civilizacije i oblikuje humanistički, književni protest protiv toga šta ona čini od čoveka. Ali tek ako se ovoj knjizi pridruži jedan tako strašan krik kao što je knjiga Oblaci pamte, i druge pripovetke o posledicama atomskog bombardovanja, koje je izabrao i u celinu sastavio japanski nobelovac Kenzaburo Oe (a preveli su je Hiroši Jamasaki-Vukelić, Srba Mitrović i Snežana Janković za novog somborskog izdavača Publikum), vidi se koliko i kako književnost još uvek na važan način govori o svetlu i vremenu u kojem živimo. Govor i pamćenje na stranicama ove postnuklearne književnosti, naravno, posle iskustva NATO-bombardovanja izaziva sasvim poseban utisak. Tekstovi pisani u drugačijoj kulturi i na dalekom jeziku, kojim vladaju drugačija pravila priče i pripovedanja, nedvosmisleno odgovaraju na svaku dilemu o tome čemu poezija posle koncentracionih logora i Hirošime, ili iskustva rata, razaranja, poraza i nemoći, političkog nasleđa ove užasne decenije kojom je za nas završio prošli vek. Književnost je neophodni rezervoar humanizma i od svetih tekstova do književnih svedočanstava govori o dobru i zlu, ljubavi i lepoti, smislu i opstanku čoveka, širini sveta i moćima imaginacije.

ALEKSANDAR JERKOV

FILM

Sve je u foršpanu

PROSLEDI DALJE (Pay it forward);

Režija: Mimi Leder; Uloge: Kevin Spejsi, Helen Hant, Hejli Džozel Osment

Ukoliko ste gledali foršpan za ovaj film, vaša prva reakcija morala je da bude čuđenje pred marketinškom strategijom autora: zašto bi neko prepričao ceo film u reklami ako od vas očekuje da dodete u bioskop? Sledeći, ujedno fatalan, stepen u vašem razmišljanju bio je, veoma verovatno, brza i nesmotrena pretpostavka da u foršpanu, dakle, ipak nije ceo film, te vas, shodno tome, čeka veeeliko iznenađenje. Ako ste, dakle, naseli na varljivu logiku tih

ČUDESAN
TALENAT:
Hejli Džozel
Osment

odlučujućih par sekundi, bila je to greška zbog koje ste psovali danima. Ako, pak, niste, primite izraze najdubljeg divljenja nas naivnih, koji još uvek verujemo u ljude i u film.

O čemu je, dakle, reč u foršpanu? Pardon, filmu?

Imamo očito patosu intimno sklonog Kevina Spejsija, u ekstremno pojednostavljenoj verziji role iz *Američke lepote*. Ona je ovde obogaćena maskom koja predstavlja poludegutantne ožiljke od spaljivanja po licu i telu, kao i nekolicinom zapanjujućih šmirantskih momenata. U postmodernoj ciničnoj civilizaciji kakva je nesumnjivo naša, a još sigurnije njegova, Spejsijev lik prepisan iz Virove tinejdžerske poeme *Društvo mrtvih pesnika*, a operisan od duhovitih momenata njegove uloge u *Američkoj lepoti*, postaje neumoljivo anahron, deplasiran, i, najzad, smrtno dosadan. Jedini iskreno dirljiv momenat u slučaju isfrustriranog nastavnika s traumama iz detinjstva koji iz sopstvene nemoći podstiče dake da promene svet, tako bivaju ogromne, nove, bele i sjajne, kožne patike, koje ovaj patetični čovek nosi u kombinaciji sa svećanim odelom, a sve u pokušaju da se sredi za prvi izlazak.

Ona za koju je obukao nove patike je-